Esquemes i resums d'història d'Espanya

Les divisions de la història

Prehistòria: No hi ha fonts escrites, la coneixem per les restes materials.

Història: Hi ha fonts escrites.

Divisions tradicionals de la Prehistòria:

Edat de pedra, sots-dividida en paleolític, epipaleolític o mesolític i neolític; a la seva volta, el paleolític el dividim en inferior, mitjà i superior.
Edat dels metalls, sots-dividida en edat del Coure (Calcolític), edat del bronze i edat del ferro.

Divisions tradicionals de la història europea:

Edat Antiga: des de que hi ha fonts escrites fins a la caiguda de l'imperi romà occidental (any 476)
Edat Mitjana: des de la caiguda de Roma (any 476) fins a la de Constantinoble (any 1.453)
Edat Moderna: des de la caiguda de Constantinoble (any 1.453 fins a la revolució francesa (any 1.789)
Edat Contemporània: Des de la Revolució Francesa (any 1.789) fins els nostres dies

Els nostre calendari

El monjo Dionís l'Exigu (470-544) va establir un any 1 pel naixament de Jesucrist, que va ser acceptat pels pobles cristians com a origen de la nostra era, i ha perdurat fins avui. No va "crear" un any 0, per la qual cosa, l'any anterior a l'1 després de Crist (dC.) és l'1 abans de Crist (aC.); també es pot dir "de la nostra era".
Un segle té 100 anys, de manera que el segle I dC, s'acabà l'any 100; el segle II començà al 101; el primer mil.leni acabà a l'any 1000, el segon començà a l'any 1001 i acabà el 2000 (si no s'indica res significa que és "després").
Els anys abans de Crist, van al revés, de manera que l'any 2 aC., és anterior a l'1 aC., i el segle I aC. comença l'any 100 aC.

1000 aC. 200 aC. 100 aC. 2 aC. 1 aC 1 dC. 2 dC. 100 dC. 200 dC. 1000 dC.

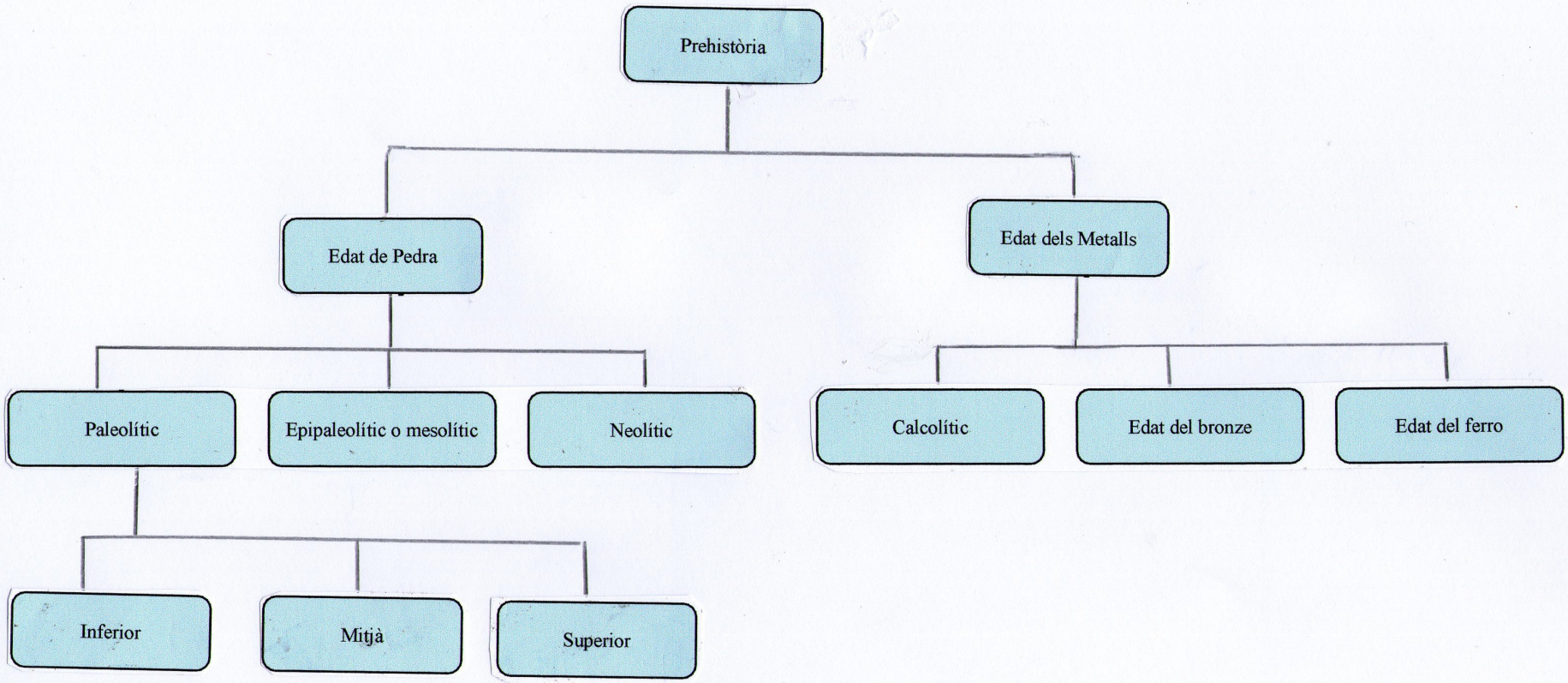
Prehistòria
Edat de Pedra
Edat dels Metalls
Paleolític
Epipaleolític o mesolític
Neolític
Calcolític
Edat del bronze
Edat del ferro
Inferior
Mitjà
Superior

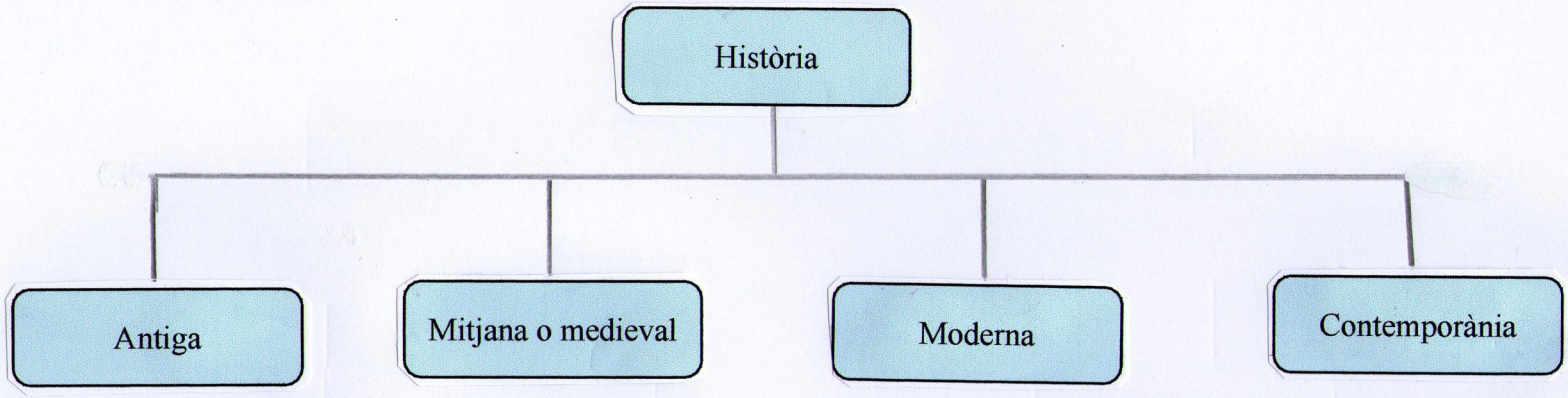
Història
Antiga
Mitjana o medieval
Moderna
Contemporània

Les arrels històriques

Prehistòria i protohistòria

Fases de la prehistòria per la Península Ibèrica i les Illes Balears:

Periode	Cronologia	Fets
1.Edat de Pedra		
1.1. Paleolític		
1.1.1. Inferior	*Ca.* 800.000 aC.	Homo Antecessor (Atapuerca)
1.1.2. Mitjà	100.000-35.000 aC.	Homo Neanderthalensis Glaciació Würm Perfecció en la talla de la pedra
1.1.3.Superior	35.000-9.000 aC.	Homo Sapiens Sapiens (Cromagnon) Diversitat i perfecció en la talla de la pedra Art francocantàbric: Pintures en coves (Altamira…)
1.2. Epipaleolític o Mesolític	9.000-6.000 aC.	Escalfament del clima. Noves formes de vida. Micròlits
1.3. Neolític	6.000-3.000 aC.	Agricultura i ramaderia Ceràmica Estris per l'agricultura: Falç, morter… Pintures del Llevant peninsular Inici dels monuments megalítics (2.700 aC.) Primers pobladors a les Illes Balears (III mil.leni aC.)

Periode	**Cronologia**	**Fets**
2. Edat dels Metalls		
2.1. Calcolític/Primera edat del Bronze	2.500-2.000 aC.	Metal.lúrgia del coure i del bronze Cultura de Los Millares (2.500-1800 aC.): gran desenvolupament de l'agricultura. Poblats fortificats. Enterraments en *tholoi.* Vas campaniforme Monuments megalítics: dólmens, menhirs…
2.2. Edat del bronze	2.500-800 aC.	Metal.lúrgia del bronze Cultura de El Argar: urbanisme complexe. Cultura pre-talaiòtica a les Illes Balears (2.000 aC.-1-300 aC.) Migracions de pobles indoeuropeus (segles XI-VI aC.) a la península. Cultures dels "Camps d'urnes". Primers pobles col.lonitzadors: fenicis i grecs Fundació de Gadir (Cadis) Cultura de Tartessos
2.3. Edat del Ferro	800-218 aC.	Metal.lúrgia del ferro Colonitzacions de fenicis i grecs. Cultura Ibèrica: escriptura Dominació cartaginesa

Els pobles preromans, situació geogràfica i trets essencials

Pobles	Cronologia	Trets essencials
1. Pobles colonitzadors		
1.1. Fenicis	Finals II mil.leni aC-primera meitat I mil.leni aC.	Provenien de l'est de la Mediterrània Poble de navegants i comerciants Venen a la Península a cercar el metall Construeixen colònies de poblament: Gadir, Malaca, Sexi, Abdera (sud peninsular), poblat fenici de Sa Caleta (Eivissa).
1.2. Grecs	Primera meitat del I mil.leni aC.	Provenien de la península, les illes i les colònies gregues. Navegants i comerciants Construeixen colònies de poblament a llarg de la costa mediterrània: destaquen Rhode i Emporion (actual costa catalana); la resta decauen per presió cartaginesa.
1.3. Cartaginesos (Púnics)	Segles VI-III aC.	Provenien de Cartago, colònia fenícia situada al nord d'Àfrica (a l'actual Tunísia). Poble comerciant i guerrer. Estableixen pactes de grau o per la força amb els pobles indígenes. Colonització de l'illa d'Eivissa, i fundació de la ciutat (Ebusim) Colònies a la Península: Carthago Nova. El seu enfrontament amb Roma, donarà lloc a les guerres púniques.

Pobles	Cronologia	Trets essencials
		Llegat dels pobles colonitzadors: Difusió de l'arada Vinya i olivera Torn del terrissaire Metal.lúrgia del ferro Salaó del peix Moneda Noves tècniques de navegació Escriptura Nou urbanisme Noves formes artístiques Noves divinitats
2. Pobles indígenes		
2.1. Tartessos	*Ca.* S. XI aC-VI aC.	No s'ha localitzat amb seguretat: possiblement a la zona de Sevilla-Cadis-Huelva. Comerç amb grecs i fenicis, especialment de metalls. Agricultura, pesca, coure…
2.2. Ibers	S. VI aC.-I aC.	Actual Andalusia, costa mediterrània fins els Llenguadoc, part de la vall de l'Ebre. Comerç amb grecs, fenicis i cartaginesos Dividits en tribus Poblats fortificats, situats generalment en zones elevades. Incineració dels morts. Poques dades sobre la seva religió. Cereals, vinya i olivera. Lli i espart. Ramaderia d'ovelles I cabres. Ceràmica. Coneixien l'escriptura (Alfabet mescla de fenici i grec)

Pobles	**Cronologia**	**Trets essencials**
2.3. Celtes	Primer mil.leni aC.	Habitaven la Meseta i la costa cantàbrica i atlàntica. Evolució dels pobles indoeuropeus arribats a la Península des del s. XI aC. Poblats fortificats: castres Cereals i ramaderia. Ceràmica, teixits, metal.lúrgia.
2.4. Cultura pretalaiòtica i talaiòtica	2.000 aC.-1.300 aC.: cultura pretalaiòtica 1.300 aC.-123 aC.: cultura talaiòtica	Mallorca i Menorca <u>Cultura pretalaiòtica</u>: habitatge en coves, cambres navetiformes i cabanes. Enterraments en coves. <u>Cultura talaiòtica</u>: Monuents ciclopis: Talaiots, navetes i taules. Poblats fortificats Abundància d'armament Materials d'importació: armes i objectes sumptuaris (a partir del 800 aC.) Agricultura (cereals) i ramaderia (cabres I ovelles) Gran fama del s foners balears. Roma Incorpora les Balears (123 aC.)

La Península Ibèrica i les Illes Balears en el context de les guerres púniques

Guerres Púniques (264 aC-146 aC)

Així s'anomenen els tres conflictes bèl.lics que varen tenir lloc entre les dues grans potències de l'època, Roma i Cartago, pel domini del Mediterrani occidental; foren tres:
Primera Guerra Púnica (264 aC.-241 aC.) Roma es converteix en una potència naval i s'annexiona l'illa de Sicília, que estava sota domini cartaginès.
Segona Guerra Púnica (218 aC.-201 aC.) És la més coneguda de les guerres púniques, i canvià decissivament l'equilibri del poder a favor de Roma. L'any 219 aC., els cartaginesos assatjaren la ciutat ibèrica de Sagunt, aliada de Roma, matant o esclavitzant després els seus habitants. El general cartaginès Anníbal, partint de la Península Ibèrica, travessà els Alps (amb el cèlebres elefants) i envaí Itàlia, causant duríssimes derrotes als romans. Aquests havien decidit tallar la reraguarda del cartaginès desembarcant a la Península Ibèrica, concretament a la Empúries (Emporion), amb una gran flota comandada per Publi Corneli Escipió, el 218, fet que significa l'inici de l'ocupació romana a la Península. Anníbal va rebre reforços a Itàlia per part del seu germà, Asdrúbal, però va ser derrotat, i Anníbal es va veure obligat a retirar-se. Finalment els romans atacaren i venceren als cartaginesos a prop de la mateixa Cartago, a la batalla de Zama.
Tercera Guerra Púnica (149 aC.-146 aC.): el poder de Cartago, a qui s'havien imposat duríssimes condicions, s'havia vist reduit a la ciutat i als seus voltants; no obstant això, M. PorciAtó, al senat de Roma proclamava: "Ceterum censeo Carthaginem esse delendam" (A més, crec que Cartago ha de ser destruïda), i així va ser.

Implicació dels pobles peninsulars i de les Balears a les Guerres Púniques

A la força, els pobles peninsulars es varen veure obligats a pactar amb cartaginesos i romans durant la Segona Guerra Púnica. Els pactes significaven subministrar aliments i homes als exèrcits contendents.
Eivissa estava sota domini dels cartaginesos; també sabem que mercenaris balears varen participar en la lluita al costat de Cartago; els foners eren molt preuats.
Sabem també que Magó, general cartaginès, recluta homes a la força a l'illa de Menorca; no així a Mallorca, on havia estat rebut amb una pluja de bales de fona.
A partir del desembarcament d'Escipió a Empúries l'any 218, comença la romanització de la Península.

Conseqüències de les Guerres Púniques

En començar la I Guerra Púnica, Roma dominava Itàlia, però no anava més enllà; en acabar la II Guerra Púnica, Roma domina Sicília, Còrsega, Sardenya i la franja mediterrània de la Península Ibèrica, iniciant una lenta però inexorable expansió que canviarà la vida dels pobles de la Mediterrània occidental.

La romanització: aspectes polítics, econòmics i culturals

Etapes de la història de Roma

-Monarquia: 753 aC. (¿)-509 aC.
-República: 509 aC.-27 aC.
-Alt Imperi: 27 aC.-284 dC.
-Baix Imperi: 284-476
L'època que comprèn el baix Imperi fins a l'establiment de l'Imperi carolingi es coneix també com Baixa Antiguitat (malgrat el 476 va finir l'Imperi romà occidental).

L'imperi romà arribà a assolir una extensió enorme per al seu temps, que anava des de la Península Ibèrica fins a Mesopotàmia, i de les Illes Britàniques al nord d'Àfrica, essent els seus límits en Europa central els rius Rhin i Danubi.

Definició de romanització: Entenem com a romanització la substitució de les de les formes de vida i cultura indígenes per l'administració, l'urbanisme, la llengua, el dret, la religió, etc de Roma.

Romanització d'Hispània

Fases:
1) (218 aC.-197 aC.): Comença amb la II Guerra Púnica, quan els romans desembarquen a Empúries, durant la II Guerra Púnica, a fi de combatre els cartaginesos en la Península Ibèrica; durant aquest periode establiren pactes amb alguns pobles indígenes, i lluitaren contra els cartaginesos i els seus aliats. L'any 197, dominaven ja la costa mediterrània i el sud peninsular.

2) (197 aC.-133 aC.): Comporta la conquesta de la Meseta, però l'any 195 aC., es produeix una sublevació de les tribus hispanas contra el domini de Roma, que es sufocada amb duresa per cònsol Marc PorciAtó. Posteriorment, entre els anys 154 i 133, es van produir diverses rebelions; els lusitans, comandats per Viriat, I els celtíbers, s'alçaren també (setge de Numància), tots aquests intents varen fracassar.

3) (133 aC.-19 aC.): A partir del segle I aC., Roma inicia una política de construcció de colònies de poblament, on s'instal.laren veterans de l'exèrcit, principalment. Aquesta construcció de ciutats s'intensificà amb August, fins a bastir una autèntica xarxa urbana i de vies de comunicació que fou un focus d'atracció i el puntal de la romanització. Progressivament, també els indígenes anaren rebent el dret llatí o fins i tot el dret romà. August completa la conquesta de la Península amb la submisió dels càntabres i els asturs (19 aC.).

Aspectes polítics

Roma va dividir Hispània (tot el territori peninsular), en províncies. Al principi eren dos: Hispània Citerior i Hispània Ulterior; August la dividí en tres. Bètica, Lusitània i Tarraconensis; A finals del segle III, Dioclecià divideix la Tarraconensis en tres: Gallaecia, Carthaginensis i Tarraconensis; A finals del segle IV, la Baleàrica se separà de la Carthaginensis.
Al front de cada província hi ha un governador, nomenat per Roma.
La base de la romanització és la ciutat, que constitueix un focus d'atracció, integració, centre econòmic i administratiu. Les ciutats tenien la categoria de colònies, municipis o ciutats indígenes, amb diferents *status.* Les colònies gaudien de dret romà. Existia també el dret llatí, molt similar. A lèpoca de l'emperador Vespasià, a mitjan del segle I, la majoria d'hispànics gauiden del dret llatí.
Aspecte important de la romanització és la implantació del llatí, que substituí les llengües indígenes.

Aspects econòmics

A més de la construcció de ciutats, també el territori fou dividit per acomodar veterans llicenciats de l'exèrcit o lliurat a diversos propietaris, per a la seva explotació; la divisió es feia a base de les anomenades centuriacions. Ignorem la participació dels pobles indígenes.
L'agricultura, la ramaderia, la pesca i la mineria es varen establir en funció dels interessos dels nous propietaris i de Roma; molts dels productes es varen dedicar a l'exportació, com el vi i l'oli. Es va estendre el regadiu. Es va generalitzar el treball dels esclaus.
També es va expandir el comerç i l'artesania, i l'ús de la moneda.

Aspectes culturals

Les restes romanes, tan en forma de grans monuments o obres d'engenyeria, com de ciutats o vil.les, es poden trobar per tot el territori de l'antiga Hispània, alguns són molt coneguts, com els aqüeductes de Segòvia i Tarragona, el pont d'Alcàntara Cáceres, els amfiteatres de Mèrida i Tarragona; ens demostren l'assumpció de les formes de vida romana per la població hispànica.

La crisi de l'Imperi

A partir del segle III, s'incia una crisi que canvià de forma substancial les estructures econòiques, polítiques i socials de l'Imperi: es va caracteritzar per la devallada de les ciutats i la ruralització; l'acumulació de la propietat i l'evolució cap a una economia autosuficient dels latifundis, les primeres invasions de pobles germànics, els moviments bagaudes (revoltes de caire social); problemes aguts principalment a l'Imperi occidental, i que coincideixen amb un enfortiment del tradicional enemic de Roma, l'Imperi persa, i una greu crisi política i militar.
No obstant, l'Imperi es recuperà, i subsistí encara dos segles més. L'emperador Dioclecià, a finals del segle IV, du a terme una colla de reformes que intenten posar fre als problemes, però també porten a un enfortiment del poder imperial, i a una divisió de les tasques imperials, la Tetrarquia, que durà poc.

El cristianisme

Una nova religió acabarà substituint a la llarga tots els cultes tradicionals, el cristianisme perseguit primer per estar considerat un element disolvent de la unitat de l'Imperi, però tolerat després (edictes de Licini i de Constantí de 311 i 313), va esdevenir finalment religió oficial de l'estat, amb prohibició dels cultes pagans. Després de l'Imperi, l'Església actuà com a element d'unitat, hereva del poder romà desaparegut.

Les invasions germàniques a la Península Ibèrica

Els pobles germànics, anomenats "bàrbars" per grecs i romans, que habitaven més enllà de les fronteres de l'Imperi, mantingueren amb Roma una pau precària durant segles, tot i haver creuat el *limes* o frontera en diverses ocasions, i fins i tot havien amenaçat alguns territoris, però no fou fins el segle IV, que començaren a travessar la línea Rhin-Danubi en massa a fi de cercar instal.lar-se definitivament dins l'Imperi.
El motiu cal buscar-lo principalment en: 1) La invasió dels huns, poble d'origen desconegut que ocupà Europa oriental i central i va expulsar els pobles que hi habitaven, com els gots. 2) Un progressiu debilitament del poder militar de l'Imperi, especialment l'occidental. 3) Els pobles germànics, per la seva part, havien assolit des del segle I, un major grau econòmic i tecnològic, gràcies precisament al seus contactes amb l'Imperi.

Pobles germànics a la Península i a les Balears

Visigots: Els gots entraren a l'Imperi derrotant fins i tot als romans a la batalla d'Adrianàpolis (378), saquejaren Roma (410), i s'instal.laren al al NE de la Tarraconense, amb capital a Barcelona com a aliats al servei de Roma, després a Aquitània (Gàl.lia), amb capital a Tolosa, i finalment, derrotats pels francs a la batalla de Vouillé (507), s'instal.laren definitivament a la península Ibèrica, creant un regne amb capital a Toledo. Agrupades les diverses tribus, van rebre el nom de visigots (els gots de l'oest). Varen sotmetre o expulsar la resta de pobles invasors peninsulars. Tant els visigots com els sueus o els alans eren considerats aliats –a la força- de Roma, i els terratinents hispanoromans es veieren obligats a repartir les terres amb ells.

Sueus: poble emparentat amb els anglo-saxons que invadiren en aquell moment també Britània, els sueus invadiren la Península en el segle a inicis del segle V, instal.lant-se a la Gallaècia, on crearen un regne.

Alans: poble d'orígen iranià, ocupà la Lusitània i la Carthaginense en el segle V.

Vàndals: Entraren a la Península a partir de l'any 409. Ocuparen la Bètica, i també feren incursions a les Balears, entre el 427 i el 457, des d'on es dedicaren a la pirateria, arribant a fer molt de mal i posant en perill el subministrament de cereals; finalment passaren al nord d'Àfrica, on crearen un regne propi, i s'apoderaren de les terres de conreu, privant l'Imperi d'una important font de recursos i aguditzant la crisi. Un intent fracassat per part de Roma de recuperar el nord d'Àfrica (461), estimulà la creació d'altres regnes germànics independents.

Conseqüències de les invasions: 1) La Península Ibèrica s'escapa progressivament al control de l'Imperi, el qual perd també els recursos en aliments, impostos i soldats que rebia. Aquest fet serà encara més greu en perdre el Nord d'Àfrica mans dels vàndals i la Gàlia en mans dels francs, precipitant la crisi de l'imperi occidental. 2) Els terratinents hispanoromans es veuen obligats a repartir-se la terra amb els nou vinguts. 3) Es creen diverses comunitats separades entre si, pobles germànics i hispanoromans, cadascun amb les seves pròpies lleis, però sota el control dels reis germànics.

El període visigot

La qüestió de la unificació social, cultural, jurídica i religiosa entre els visigots i els hispanoromans

Hispanoromans i visigots formaven dues comunitats separades, estant fins i tot prohibits els matrimonis mixtes des del Codi d'Euric (prèviament ja castigats amb la pena capital pels emperadors de Roma Valentinià I i Valent, l'any 370) fins el regnat de Leovigild. El poder estava en mans dels gots, que respectaven la divisió provincial romana, col.locant el rei al front de cada província un *dux* (duc), i per altres divisions territorials menors, com una ciutat, un *comes* (comte). Tant els uns com els altres eren cristian, però els visigots seguien l'arrianisme (secta del cristianisme que no creia en la

consubtancialitat de Crist amb Déu Pare), mentre que els hispanoromans eren catòlics. Els gots, per la seva part, es va anar romanitzant, i fins i tot perdent la seva llengua a favor del llatí. Una altra comunitat destacada en el regne visigot foren els jueus, els quals foren severament perseguits per les lleis visigodes, que exigien la unitat religiosa.

Principals lleis visigodes

El Codi d'Euric (promulgat vers l'any 480, poc després de la caiguda de l'Imperi romà occidental), era un recopilació de lleis godes, amb influència del dret romà; com ja hem dit, prohibia els matrimonis mixtes.

El Breviari d'Alaric II (promulgat el 506, un any abans de la derrota davant els francs i la fi del regne de Tolosa), recollia el dret romà, i possiblement anava dirigida als ciutadans d'aquest orígen.

En principi sembles dos cossos de lleis destinades a dues comunitats, gots i romans; no obstant hi ha autors que ho dubten i pensen que eren per ambdues.

Códex Revisus (promulgat el 580) Revisió del Codi d'Euric feta pel rei Leovigild, que suprimeix les normes antiquades o les reforma; vol anar cap a la equiparació jurídica de romans i gots, suprimeix la prohibició dels matrimonis mixtes. Com en els casos anteriors, es discuteix si anava adreçat a les dues comunitats (així era en el cas dels matrimonis) o solament als gots.

Liber Iudiciorum (promulgat el 654), obra principalment del rei Recesvist, està adreçat a les dues comunitats, reuneix, modifica o crea noves normes, i va servir de base al dret posterior en els regnes cristians.

Unitat religiosa

L'any 589, en el III Concili de Toledo, el rei Recared abandonà l'arrianisme i es convertí al catolicisme, en la qual cosa el seguí la resta del poble visigot.

Principals institucions de govern i la seva evolució: monarquia. Aula Regia, concilis de Toledo. La importància de Leovigild

Monarquia era una monarquia electiva, segons els costum germànic; el rei era elegit per un grup de grans nobles i eclesiàstics; a la pràctica però a la pràctica eren habituals les usurpacions, o l'elecció d'algú que el rei havia associat en vida al seu tron. Es considerava el rei com a ungit de Déu, això li conferia caràcter sagrat, però això no evitava que els assassinats de reis fossin freqüents.

Aula Regia Era una assemblea consultiva, formada per grans nobles, que assessorava el rei.

Els concilis de Toledo Eren assemblees de grans nobles i altes jerarquies eclesiàstiques que assessoraven al rei, el qual les convocava a la ciutat de Toledo. Es varen celebrar entre 397 i 702, i va ser un total de divuit. En el tercer concili de Toledo (589), es produir la conversió al catolicisme del rei Recared i els nobles visigots. Es discuteix sobre la maturalesa de les qüestions tractades pels concilis, eren fonalment qüestions de tipus eclesiàstic, però també de caràcter civil, ingnorant-se fins a quin punt, en aquest darrer cas.

Leovigild (rei de 572 a 586) El seu regnat correspon a l'etapa de major estabilitat del regne visigot; expulsà els bizantins de la Bètica i dominà els sueus de la Gallaecia; va voler unificar visigots i hispanoromans derogant la prohibició dels matrimonis mixtes; també va intentar la conversió dels catòlics a l'arrianisme, però sembla que patí la rebel.lió del seu propi fill Hermenegild, que era catòlic. Intentà establir una monarquia hereditària, i aconseguí que el succeís el seu fill, Recared. Durant el regnat de Leovigild es crea el primer regne hispànic que unifica tota la Península. A la mort de

Leovigild, el seu fill Recared es converteix al catolicisme, aconseguintaixí per l'altra banda la unitat religiosa, que no obstant significa la persecució de les comunitats no catòliques, com els jueus.

Causes de la fi del regne hispanovisigot

A la mort del rei Witiza (710), esclatà una guerra civil entre els partidaris de Agila II i Roderic. Les lluites internes afebliren molt el regne, que el 711 pateix la invasió dels musulmans del nord d'Àfrica. El rei Roderic mor a la batalla de Guadalete. La ocupació del territori peninsular i les Illes Balears, fou ràpida, sovint amb rendicions pactades. Existeix la sospita els musulmans foren cridats o ajudats per grups dissidents dins el propi regne visigòtic.